

Een ontgrondingspenning van Gouda

Een bijdrage van Alex Kussendrager

Op de bodem van de Zuiderzee, in de buurt van het huidige Lelystad, is ooit de penning gevonden waarvan u hier een foto ziet. Het opschrift luidt 'ONTGRONDINGS - PASSASIEGELT / GOUDA'. De penning is 78 mm groot en toont de Hollandse leeuw met op zijn borst het wapen van prins Willem IV van Oranje. Het jaartal 1748 is te lezen en op het lood is het getal 100 geklopt. De penning is aangetroffen in het wrak van een platboomd vrachtschip (tjalk?), dat in het laatste kwart van de 18e eeuw verging. In zijn scheepsarcheologische rapportage aan Rijkswaterstaat veronderstelt André Wijsenbeek in 1996 dat het getal 100 geen betrekking zal hebben op de omvang van de lading turf. Blijkens Goudse tolboeken hadden de kleine schepen 500 en de grootste 700 tonnen turf aan boord. Was het wellicht als het honderdste loodje in dat jaar uitgegeven? Hoe kwam dat loodje eigenlijk in een schip op de Zuiderzee terecht? Zo'n loodje moest toch aan de belastingontvanger teruggegeven worden, zodat hij de vereiste impost (accijns) bij de schipper in rekening kon brengen? Dergelijke vragen en (nog) ontbrekende antwoorden waren aanleiding om verder onderzoek te doen. Ik heb daarover een algemeen artikel geschreven in *De Beeldenaar* 2020 nr. 2 (zie http://loodjes.nl/Afbeeldingen/Ontgrondingspenningen%20De%20Beeldenaar_2020-2.pdf).

Het is zeker in Gouda (met zijn Turfmarkt en Turfsingel) bekend dat het steken en verhandelen van turf vroeger een hele 'industrie' was. Na het steken werd de turf gestapeld, of op een hoop, met veelal platbodemschuiten of turfpramen naar alle delen van het land getransporteerd. Wanneer een schip in een stad aanlegde, kwamen allerlei mensen in actie. De turfschipper was verplicht zich te melden bij de collecteur van de impost. Daar kreeg hij een 'loot of teijcken' waarop hij een gezworen vulster kon krijgen die geholpen werd door een aantal collega's. De turfvulsters of turftonsters waren door het stadsbestuur aangesteld en hadden een eed afgelegd. Voordat deze vrouwen aan de slag konden, werd het schip gelost door de turfraapsters. Deze deden de turf in kleine manden die door de schippersknecht uit het schip de wal werden opgedragen. Daarna was het de taak van de turftonsters om de turf te 'meten'. In

verband met de te betalen belasting moest de hoeveelheid nauwkeurig worden bepaald. In 1749 was vastgesteld dat de maat van de Leidse ton van 227 liter maatgevend was. Die was geijkt. De gevulde ton moest op een harde ondergrond staan en bij het vullen enkele keren worden gestoten. Om zoveel mogelijk in een ton te krijgen was het motto 'schudden en nog eens schudden'. In de eerste helft van de 17e eeuw was twee keer schudden genoeg, in 1763 werd dat verhoogd naar drie keer. De turfheffers brachten de tonnen turf naar de huizen of naar een turfschuur. Als de turf gelost was, moest de turfvulster met de turfbaas of schipper naar het accijnskantoor en opgeven hoeveel manden ze gelost had. Daar kreeg de turfbaas of schipper naast het lood een schriftelijk betaalbewijs dat hij moest laten zien bij het verlaten van de stad of het passeren van een slagboom. Een lading per schip was gelijk aan de grootte van een turfpont van 100 tonnen van 227 liter. Volgens de collecteurs van de impost te Gouda en Rotterdam varieerden de vrachten tussen 100 en 150 of 200 tonnen.

Met bovenstaande gegevens lijkt de kloep '100' op het Goudse lood te verklaren. Het betrof een lading van 100 Leidsche tonnen à 227 liter. Dat het Goudse lood zich nog aan boord van het schip bevond, kwam dus doordat het lood niet bij de collecteur bleef, wanneer de turfvulster het lood terugbracht met opgave van het aantal gevulde tonnen. De turfschippers kregen het lood mee nadat de gegevens van hun vracht genoteerd waren. Zo konden zij tijdens hun tocht bij sluizen en andere controlerende instanties bewijzen dat zij aan hun betalingsverplichtingen voldaan hadden. Zie verder mijn website www.loodjes.nl.

